

הארץ

לפי דוד בן־גוריון, הצלחה מתחילה בכישלון

ביוגרפיה חדשה מתארת את ראש הממשלה הראשון כמי שחייו בצעירותו היו רצופי כישלונות, ייסורים ותלונות. אשתו מצטיירת כפנטזיונרית שתלטנית שניהלה את חיי בעלה ביד רמה וכן – גם נהגה לגנוב, מה שגרם למבוכה

[עופר אדרת](#)

06:00, 06.12.2019, עודכן ב:

במשך כרבע מאה עסק ההיסטוריון והביוגרף פרופ' יוסי גולדשטיין מאוניברסיטת אריאל במחקר הקשור בדוד בן־גוריון, בעקיפין ובמישרין. הוא למד כל עמוד ביומניו, באיגרותיו ובפרוטוקולים שעליהם הוא חתום. "ניסיתי למצוא תשובה לשאלה, כיצד השפיעו שנות החיים הראשונות על מי שעתיד היה להיות האישיות המרכזית בתולדות היהודים בעת החדשה, ולא מצאתי, "הוא מודה בראיון ל"הארץ" לרגל פרסום הביוגרפיה החדשה פרי עטו, "בן־גוריון", המתפרשת על פני שני כרכים וכ-1,400 עמודים (הוצאת אוניברסיטת בר אילן).

"לא מצאתי בצעירותו את היכולות יוצאות הדופן ושאר הסגולות שבלטו בו בהמשך", הוא אומר, להיפך. הוא גילה "נער ממוצע, דומה להרבה נערים בני גילו, שלא בלט בחוכמתו ובפיקחותו ולא ניכר כי ניחן במעלות מיוחדות, "כדבריו.

בין היתר נכשל בן־גוריון בהגשמת שאיפותיו האקדמיות, לאחר שלא הצליח להתקבל לבתי הספר הגבוהים להנדסה בוורשה – אפילו לא לזה שנחשב לירוד בעיניו – אף על פי שהשקיע מאמצים רבים לקראת בחינות הכניסה וגם אחרי שזייף את תעודת הלידה שלו כדי להתגבר על מכשול גילו הצעיר. "הכישלונות זעזעו אותו. שנתיים וחצי התמודד עם החומר במתמטיקה ובפיזיקה, ובכל זאת לא עלה בידו לעבור אפילו את בחינות הכניסה", אומר גולדשטיין.

פסיכולוגים מניחים כי מבנה האישיות מעוצב כבר בגיל הרך וכי באדם הבוגר ניכרים עקבות ינקותו, ילדותו ונערותו. "אני מסופק אם ההנחה הזאת מתאימה לבן־גוריון", אומר גולדשטיין, אך מסייג: "ייתכן שלא עשיתי את מלאכתי נאמנה, שהרי ביוגרפים לפני טענו בתוקף כי יש סימנים לרוב בילדותו ובבגרותו, שיש בהם לנבא את התפתחותה של אישיות היסטורית דגולה". גולדשטיין אף מרחיק לכת וטוען כי גם עלייתו של בן־גוריון לארץ, ב-1906, היתה "הרבה פחות דרמטית" ממה שהוא תיאר כעבור כמה שנים כהגשמת "חלום התחייה" שהשתלט על "כל הווייתנו וספג את כל נשמתנו הרעננה."

לדברי גולדשטיין, "אין ספק שאלה היו תחושותיו בדיעבד של המנהיג הציוני לעתיד, אך בעת התרחשותה הנסיעה מפלונסק לארץ ישראל היתה הרבה פחות דרמטית. היא היתה דומה יותר לבריחה מהארץ שראה בה ארץ אוכלת יושביה."

דחוי ומובס

עמודים רבים בביוגרפיה החדשה מלאים בכישלונות, ייסורים, התלבטויות ותלונות – לא בהכרח החומרים שמאפיינים מנהיג חזק לעתיד. "אין הפועל יודע היום אם יעבוד מחר או יילך

בטל... כל היום עובדים, בערב צריך לבקש עבודה ליום המחרת", התלונן בן־גוריון במכתב ששלח לאביו בסוף 1906 מפתח תקוה, שם עבד בזיבול בשדה.

באותה תקופה הוא היה אדם סובל, מובטל מרבית הזמן, בודד וחולה בקדחת. כשעבר למושבה הגלילית סג'רה גילה, לדברי גולדשטיין, כי "המציאות טפחה על פניו גם שם". העבודה בפלחה קשתה עליו וגם כשומר לא נחל הצלחה. בזיכרונותיו הוא אמנם סיפר כמה הרואי היה המאבק על השמירה העברית, זקף לזכותו חלק לא מועט בו ואף הכתיר את עצמו ל"שומר הראשון במושבה", אך המציאות היתה שונה. "באותו זמן הוא לא השתתף בשמירה", אומר גולדשטיין. "חברי הקולקטיב לא נתנו לו נשק."

"החודשים הראשונים בסג'רה היו דומים במידה רבה לימיו הראשונים בפתח תקוה", מספר גולדשטיין. "ההתחלה האידיאלית נעשתה בהמשך למעמסה נפשית". תחילה הקשיים היו בעיקר פיזיים, בעבודה כפועל, ובהמשך הם היו יותר חברתיים: לאחר שלושה חודשים בלבד הוא הודח מהנהגת מפלגת פועלי ציון, על רקע סכסוך עבודה ביקב של ראשון לציון, שבו ניסה לתווך ללא הצלחה. "הוא הרגיש דחוי", כותב גולדשטיין. לעתים, עם זאת, ניסה לעודד את עצמו ואת מקורביו, גם נוכח הקשיים. "כלום לא סבל יעקב אבינו שרב ביום וקור בלילה בשביל אהבתו? אהדה לנערה — לארץ ישראל, לא כל שכן", התפייט במאי 1907 נוכח העבודה המייגעת ותסכולי היום-יום בארץ הקשה.

הוא גם יצא נגד "קטנות מוח וטמטום הלב של אלה הצעירים" אשר חשבו כי "ימצאו בפלשתינה את כל מה שהם מוצאים בוורשה במקומות החביבים להם", כתב. ובמכתב אחר: "החלשים, שכל אידיאליותם היתה רק בדמיונם, יפלו מהר ברוחם, ייואשו."

בפועל, עם זאת, הוא שב על עקבותיו למולדתו, כדי להתגייס לצבא הרוסי — וליתר דיוק, לנסות להשתחרר משירות בלי לשלם כופר. אחרי שלושה חודשי טירונות הוא הבין כי גם שירות צבאי אינו משאת נפשו. ניסיון "להוריד פרופיל" נוכח ליקויי ראייה באחת מעיניו נכשל, ולכן הוא ערק מהצבא והוברח לארץ ישראל באמצעות פספורט מזויף. היתה זו הפעם השניה שבה זייף תעודה רשמית — לאחר זיוף תעודת הלידה שלו. בהמשך אף זייף תעודת גמר של תיכון, שאותו מעולם לא סיים, כדי להתקבל לאוניברסיטה בטורקיה.

הקשיים חיכו לו גם אחרי שובו לארץ. באביב ובקיץ 1909 הוא חי "דחוי, כמעט מובס", כדברי גולדשטיין, עד כי בני משפחתו חששו לחייו. "אל תדאגו לי, עוד לא הגיעה שעת למות, יש לי עדיין למה לחיות", הרגיע אותם במכתב.

גם התנסות צבאית נוספת ב-1918 לא זיכתה אותו בסיפורי גבורה. הוא התגייס לגדודים העבריים, שאמורים היו לסייע לבריטים בכיבוש הארץ ושחרורה מעול הטורקים. "לא קל היה לו לשאת בעול שנכפה במחנה הצבאי ושכלל סדר יום מתוכנן ומוקפד", כותב גולדשטיין. בהמשך נמאסו עליו האימונים החד־גוניים והשגרה הכפויה.

עד 1910 המשיך לעבוד כפועל במושבות הארץ, לבסוף הבין שהעבודה הזו קשה לו. "אין לי כל נטייה לחיי איכר", הודה באיגרת לאביו. בשבילו, כמו בשביל אותה קבוצה ייחודית של אנשי העלייה השנייה, היתה העבודה במושבות חלק מדרך חיים מיוחדת במדינה, מעין גיבוש ה'ארץ־ישראליות', אבל רק מעטים מהם, בעיקר החזקים פיזית, אכן מימשו את משנת 'העבודה העברית', מסכם גולדשטיין בספר. אצל אחרים, בהם בן־גוריון, עבודת הכפיים היתה רק להלכה. עבודת השדה הקשה לא נועדה לו. הוא היה חלש מדי, פיזית ומנטלית. משניתן לו מדי פעם לפעם, התחמק ממנה, מגלה גולדשטיין.

אז איך בכל זאת היה בן־גוריון למי שהיה? הסבר להצלחתו להטביע חותם בהיסטוריה מוצא גולדשטיין במשפט של שייקספיר. "יש הנולדים בעלי גדולה, יש המגיעים לגדולה ויש מי שהגדולה נופלת בחלקם". גולדשטיין סבור כי חלקו הראשון של המשפט אינו מתאים לבן־גוריון.

ובכל זאת, כשהוא מביט במכלול תכונותיו של בן־גוריון, מוצא גולדשטיין כמה שסייעו להצלחתו. "הוא ידע להחליט ולהשליט מרות, ועמד על שלו גם לנוכח התנגדות דרמטית", אומר גולדשטיין. "הוא לא נרתע מהחלטות קשות גם כאשר ידע שתוצאותיהן יכולות להיות נוראות", והוא מפרט: "מלחמה, קשיים כלכליים חמורים, מלחמת אזרחים, התנגדות בינלאומית."

בין רשימת ההחלטות ההיסטוריות והדרמטיות שקבעו את אופיה של המדינה, שעליהן חתום בן־גוריון, מונה גולדשטיין את הכרזת העצמאות, פתיחת שערי הארץ לעלייה, הפיכת צה"ל לצבא העם, מניעת החזרת הפליטים הפלסטינים והפיכת ירושלים לבירת ישראל.

התנצלו ושילמו

גולדשטיין, שפירסם בעבר ביוגרפיות של לוי אשכול, יצחק רבין, גולדה מאיר, אחד העם ומנחם אוסישקין, לא נרתע מהצדדים הרכילותיים, "צהובים" וכאלה שאחרים מעדיפים לחמוק מהם או לצמצם את העיסוק בהם. כך הוא מצליח להדגים את הפער בין האידיאל למציאות, בין המומצא לאמיתי, בין הנשגב ליומיומי.

במחקר על בן־גוריון בולטת נטייה זו במיוחד בתיאוריה של פולה, רעיית ראש הממשלה הראשון. גולדשטיין לא עושה לה הנחות, וחולק עם קוראיו שלל ממצאים לא מחמיאים שליקט על אודותיה ממקורות שונים. לדבריו, היא "הרעיפה סיפורי בדים". בין היתר היא הפחיתה כחמש שנים משנות חייה כשהכירה את בן־גוריון; על הגירתה לאמריקה בגיל צעיר בביכול – סיפור שהתאים לסיפור על גילה, אך לא למציאות, שכן היא היתה בת 17 כשבאה לניו יורק ממינסק ב-1904. לדבריו, היא שיקרה בנוגע להתמחותה כאחות ראשית, "שלא היתה ולא נבראה", ובנוגע למחזרים רבים וחשובים, בהם אפילו ליאון טרוצקי. את אביה – בעל חנות סדקית ואב לשמונה ילדים שחיו במציאות קשה – היא תיארה כנצר למשפחת אצילים, ועוד.

"היא רצתה להרשים את בן־גוריון האינטלקטואל, בדרך שנראתה לה מבטיחה ביותר ומרשימה יותר", אומר גולדשטיין. גם בנוגע לנישואיה לבן־גוריון היא שיקרה, לדבריו. השניים נישאו בנישואים אזרחיים בעיריית ניו יורק ב-1917, אך לימים סיפרה כי התחתנו בבית דודתה בנוכחות רב.

גולדשטיין טוען שבהדרגה החלה פולה "להשתלט על חייו" של בן־גוריון. הוא מתאר אותה כ"אשה קפריזית" אשר "קול צרותיה – ברמה נשמע "ומאריך בתיאור התלונות שלה, כמעט על כל נושא. הוא כותב כי היתה "קשת יום, שהתקשתה להסתדר בחיים", ומתאר אותה כאשה "דאגנית בנפשה, המבקשת באורח קיצוני להעניק שירותים לבעלה העסוק."

לעתים קרובות, הוא כותב, "נהגה לגעור באנשים סביבו על שאין הם נותנים מנוח לבעלה העסוק", ודאגה לארוחותיו, לבריאותו ולמנוחתו גם כשהיו רחוקים זה מזו, במסעותיו הארוכים בארץ ובעולם שבהם הרבה לבגוד באשתו עם נשים אחרות, לדברי גולדשטיין. כנראה בצדק זוכה בן־גוריון בספר לתואר "הגרוע שבבעלים."

גולדשטיין מתאר כיצד האכילה פולה את בן־גוריון בארוחות בריאות "חסרות טעם", ואף מצטט בעניין זה את העיתונאית מירה אברך, שחזתה באופי ה"פולני" של פולה. ב-1965 היא תיארה:

"הטלפון על שולחן שליטו הצבאי של בן־גוריון צלצל. הקול קולה של פולה. 'מה שלום בן־גוריון? החלונות סגורים? לך ותבדוק עוד פעם! קר היום בחוץ והוא לא מרגיש טוב. התנור אצלו דולק? טוב! תשמור שלא יכבה. מה עם הוונטילטור? מה, הוא לא סגור? אז סגור אותו. זה לא טוב בשבילו. הוא אחרי שפעת והוא מזיע."

כעבור רבע שעה צלצלה שוב: "אתה סגרת את הוונטילטור"? וכעבור חצי שעה: "מה עושה בן־גוריון? בדיוק בשעה עשר צריך להכניס לו כוס חלב חם. אל תשכח להכניס דבש. ותראה שישים את הצעיף כשהוא יוצא מהבניין. "גולדשטיין אינו מהסס לגעת בנקודה רגישה, ופוסק כי פולה היתה קלפטומנית". היא פיתחה נהג של גניבת חפצים, שהביך את בעלה וסביבתו", הוא כותב ומעיד כי שמע על כך כמה עדויות בעל פה, כולל מפיו של יצחק נבון, מזכירו האישי של בן־גוריון, שלימים היה לשר ולנשיא המדינה. עם השנים, לדבריו, החמירה הבעיה. לדבריו, "בעבר זה היה במשורה. עתה הפך לכמעט מצב של קבע. עוזריו ושומריו היו מודעים לכך, השתדלו למנוע אי נעימויות. לרוב התעלמו, ובמקרים שהסתבכו החזירו את השלל, ביקשו סליחה או שילמו."